

Kdo přijde k volbám? Prediktory volební účasti z pohledu přístupu odůvodněného jednání

Matouš Pilnáček, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.; Katedra sociologie, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova

Who Will Go to the Polls? Predictors of Turnout in Terms of the Reasoned Action Approach

ABSTRAKT

Turnout probability measurement is one of the fundamental methodological questions of pre-election polls. Accurate pre-election polls are important not only for polling agencies and politicians but also for social scientists. Among the opportunities they indeed provide is verifying the accuracy of questionnaire surveys – one of the fundamental social scientific methods. Likely voter measurement is a highly empirical discipline, where studies lack in theoretical background and fail to justify their choices of variables that determine turnout. The article seeks to outline a theoretical perspective on empirical turnout research and, based on that perspective, to propose a new likely voter scale. In the first section, it presents the theoretical background, namely the social-psychological *reasoned action approach* (RAA) to studying the predictors of social behavior. It provides a brief introduction to the theory's history and the basic concepts with which it operates. In RAA, the intention to behave in some way is the central predictor of that behavior. A behavioral intention is determined by three concepts: attitude to the behavior, perceived social norm, and perceived behavioral control. Those three concepts arise from specific beliefs. Beliefs are shaped by so-called background factors, including sociodemographic variables, individual characteristics, and information sources.

The article elaborates two proposals to extend RAA. First, it deals with the so-called anticipated affect which, however, has already been measured by RAA authors under the experiential

KEYWORDS :

pre-election polls

reasoned action approach

likely-voter models

DOI LINK :

<http://doi.org/10.13060/1214438X.2020.118.516>

attitude. Second, it discusses the role of past behavior, which explains a significant portion of behavioral variance and has a clear theoretical justification in the concept of habit. The second section of the article presents all predictors of turnout used in pre-election polls. Those include intention to vote, voter registration, past voting, interest in election campaign, and many others. The different predictors are discussed in detail as to both their role in RAA and their performance in empirical studies on pre-election poll methodology. The article demonstrates that researchers have correctly often included in their procedures the intention to vote, and sometimes also past behavior, but have completely ignored the second layer of RAA predictors.

The final third section discusses issues of a likelihood-to-vote scale. It starts by presenting the Gallup-Perry Index as the only publicly tested and developed scale of voter turnout which, however, turns out theoretically ungrounded in terms of RAA. Another option is to apply a method that was already used in a previous RAA-based study of the likelihood to vote. It, however, paid insufficient attention to all RAA dimensions as currently defined. Following this discussion, the article proposes a new eight-item scale for measuring the likelihood to vote. By including the second layer of RAA indicators, the scale promises more reliable measurement of the likelihood to vote. Its expected factor structure is presented and offered for empirical testing. A theoretical estimation is made as to which items should be able to explain the variance in voting behavior beyond behavioral intention.

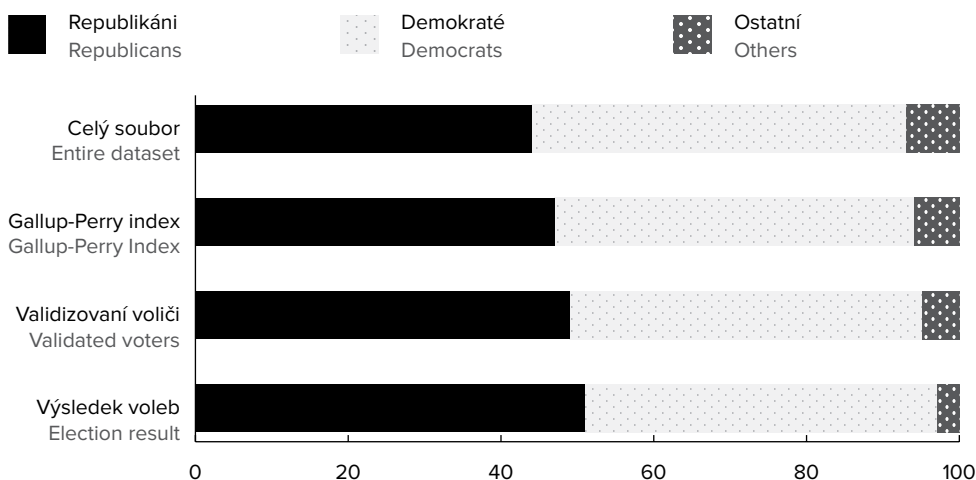
Určení pravděpodobnosti, s jakou jednotlivci dorazí k volbám, je důležitou otázkou v metodologii předvolebních výzkumů, která je zkoumána od samých počátku výzkumu veřejného mínění [Katz 1941: 64–67] až do současnosti [Kennedy et al. 2018; Rentsch et al. 2019]. Pokud se totiž nepodaří správně odhadnout, které části populace k volbám dorazí, hrozí, že dojde ke zkreslení celkového výsledku a odhad účasti je proto jedním z faktorů, který ovlivňuje přesnost předvolebních výzkumů [Sturgis et al. 2017]. Přesnost předvolebních výzkumů je důležitým předmětem zkoumání hned ze tří důvodů. Zaprvé může u veřejnosti ovlivňovat vnímání kvality metodologie dotazníkových šetření [Martin et al. 2005: 343]. Zadruhé jsou předvolební průzkumy možností, jak testovat a zlepšovat metodologii dotazníkových šetření, protože volby jsou jedním z mála empirických testů, kterým lze dotazníková šetření podrobit. A zatřetí může lepší porozumění vztahu záměru voliče a jeho skutečného chování přispět k lepšímu pochopení podstatné teoretické otázky determinantů sociálního chování [Crespi 1988]. Pracovat na kvalitní metodologii předvolebních výzkumů má tedy řadu podstatných důvodů a kvalitní určení pravděpodobnosti volební účasti je její významnou součástí.

Příklad vlivu odhadu volební účasti nalezneme ve studii Pew Research Center k americkým volbám do Sněmovny reprezentantů z roku 2014 [Keeter, Igielnik 2016]. V grafu 1 vidíme, jaké výsledky by dosahovaly strany přibližně měsíc před volbami. Pokud by k volbám dorazili všichni dotázaní, zvítězili by demokraté s 49 %. Při použití standardního určení volební účasti pomocí Gallup-Perry indexu je výsledek vyrovnaný. V USA existuje možnost zjistit z administrativních záznamů, zda byl konkrétní jednotlivec u voleb. Lze tak určit, kteří respondenti skutečně

k volbám dorazili. Pokud spočítáme výsledek modelu pouze z voličů, kteří u voleb skutečně byli, vítězí republikáni se 49 %, což je už velmi blízko skutečnému volebnímu výsledku, ve kterém republikáni dosáhli 51 %. Pozorované posuny jsou způsobeny tím, že zatímco sympatizanti demokratů dorazili k volbám pouze v 61 % případů, tak respondenti preferující republikány v 73 %. Jak je tedy vidět, správné určení volební účasti mělo v tomto případě výrazný vliv na přesnost předvolebního výzkumu.

Graf 1. Výsledky variant volebního modelu do Sněmovny reprezentantů USA v roce 2014 s různým způsobem určení volební účasti a výsledky skutečných voleb [podle Keeter, Igielnik 2016]

Figure 1. Variant results of a pre-election poll for the US House of Representatives 2014 elections, with different methods of likely voter estimation and actual election results [according to Keeter, Igielnik 2016]

Pozn.: Hodnoty jsou přepočítány do 100 % po vynechání nerozhodnutých voličů.
 Note: Undecided voters were allocated to achieve a 100% total.

Při vylepšování způsobu predikce volební účasti se výzkumníci obvykle spokojí s empirickými testy bez širšího zakotvení v teorii. Takový přístup je většinou dostačující a pochopitelný. Většina předvolebních výzkumů vzniká v komerčních agenturách pro výzkum veřejného mínění, pro které není podstatné, zda jejich metodologie odpovídá konkrétní teorii, zajímá je praktický výsledek přesnosti odhadu. Zaměření pouze na empirickou stránku ale může vést k tomu, že mohou být opomenuty některé důležité aspekty predikce chování, a naopak mohou být ad hoc zařazovány některé prediktory, které fungují pouze v konkrétních volbách, ale jejich platnost není dostatečně obecná. Ukotvení v teoretickém rámci také může zjednodušovat dialog mezi jednotlivými výzkumníky a replikovatelnost a zobecnitelnost výsledků. Ačkoliv tedy není teoretický rámec pro jednotlivé empirické testy předpovědi volební účasti nutný, z dlouhodobého hlediska je velmi žádoucí.

Tento článek si klade za cíl právě částečně propojit empirický výzkum a teorii při určování volební účasti a na tomto základě přinést návrh nové škály určení volební účasti. Teoreticky článek vychází ze sociálně psychologické teorie chování označované jako *přístup odůvodněného jednání* (POJ) a v jejím kontextu představuje používané prediktory volební účasti. V první části jsou proto představeny základy POJ. V druhé části jsou diskutovány jednotlivé používané prediktory volební účasti v kontextu POJ a jsou naznačeny další směry zkoumání, kterými by se mohl výzkum predikce volební účasti ubírat. V třetí části je na základě předchozí diskuze představen návrh nové škály, který reflektuje POJ.

Přístup odůvodněného jednání

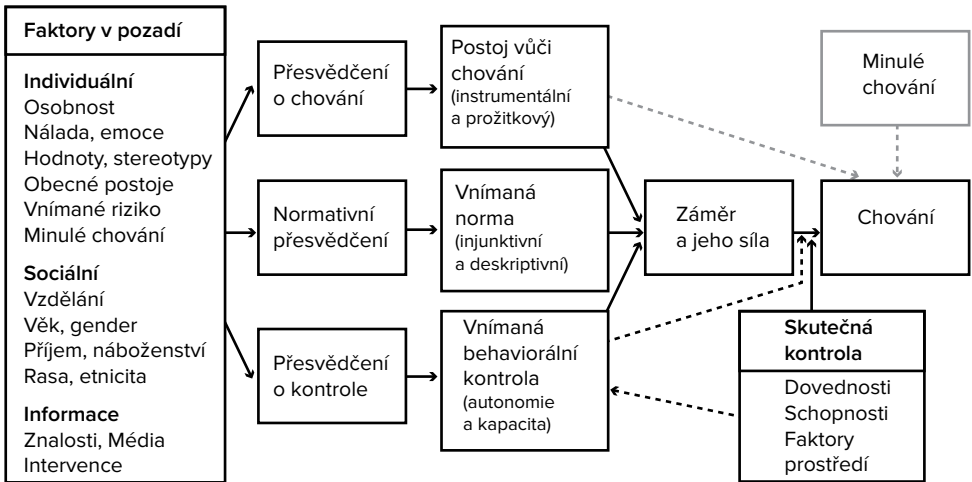
Otázka předpovědi chování je jednou ze zásadních otázek sociální psychologie, sociologie a behaviorální vědy. Jedním z nejsystematičtějších přístupů k předpovědi chování je *přístup odůvodněného jednání* [Ajzen 1985, 1991; Ajzen, Fishbein 1980; Fishbein, Ajzen 1975, 2010], který se rozvíjí více než padesát let, a to jak z hlediska teorie, tak empirického testování. Nejčastěji se studie věnují chování důležitému pro zdraví jednotlivců [Hagger et al. 2018; McEachan et al. 2016] či fyzickému cvičení [Downs, Hausenblas 2005; Hagger et al. 2002], ale přístup je aplikován i na mnoho dalších domén jako je například voličské chování [Fishbein et al. 1980; Netemeyer et al. 1991; Netemeyer, Burton 1990], třídění odpadu [Cheung et al. 1999] darování krve [Giles, Cairns 1995] nebo lov zvířat [Hrubes et al. 2001].

Původní teorie zaznamenala od svých počátků několik významných změn a přejmenování. Nejdříve byla vyvinuta *teorie odůvodněného jednání*, která byla později rozšířena o koncept tzv. behaviorální kontroly a přejmenována na *teorii plánovaného chování*. V osmdesátých letech proběhla snaha o integraci několika teoretických přístupů sociálního chování a došlo ke vzniku tzv. *integračního modelu*, který zavádí několik inovací, mezi kterými je důležité zmínit zejména zavedení injunktnivních a deskriptivních norem. Podněty z integračního modelu byly poté konceptuálně zjednodušeny a převedeny právě do *přístupu odůvodněného jednání* (POJ), který je tak nejaktuálnější verzí teorie, se kterou budeme pracovat i v tomto textu.

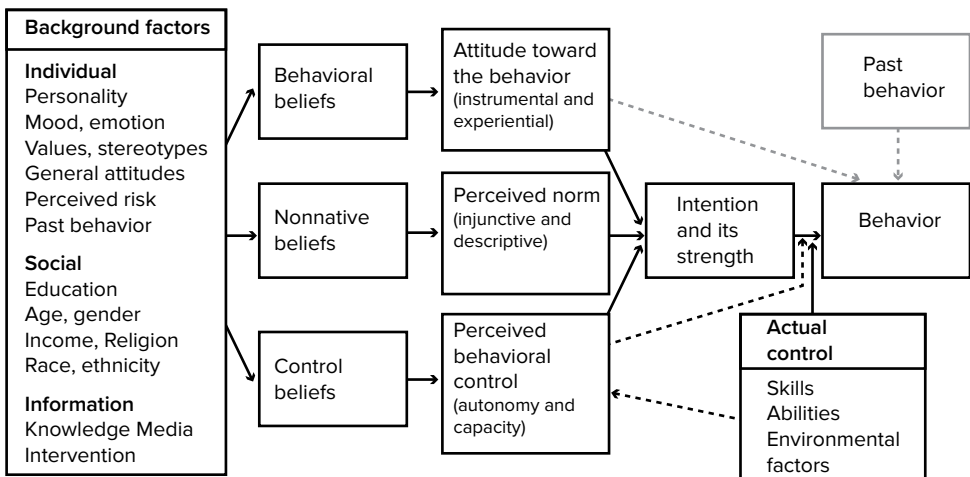
POJ se snaží systematicky vysvětlit, jaký je vztah mezi chováním, záměrem k danému chování, postoji vůči chování a dalšími jeho prediktory. Vztahy mezi jednotlivými koncepty teorie jsou zobrazeny ve schématu 1. POJ předpokládá, že nejbližším prediktorem jakéhokoliv chování je záměr k tomuto chování. Záměr je definován jako připravenost dané chování vykonat [Fishbein, Ajzen 2010: 39] a bývá obvykle měřen jednoduchou otázkou, jako je např. „Dne ___ . ___ . se budou konat volby do PSP ČR. Půjdete k volbám?“ Autoři zdůrazňují, že zkoumané chování musí být pro kvalitní měření relativně specifické pro zachování výpovědní hodnoty. Není vhodné se proto ptát například na volby obecně, protože tím se zhoršuje míra předpověditelnosti chování. Záměr je pak podle POJ ovlivňován třemi faktory, a to je postoj k samotnému chování, vnímaná norma a vnímaná kontrola nad daným chováním. Na tyto tři faktory se nyní podíváme podrobněji.

Postoj k chování je v POJ definován jako dispozice hodnotit do jisté míry příznivě nebo nepříznivě psychologický objekt [Fishbein, Ajzen 2010: 76]. V našem případě je psychologickým objektem akt volební účasti. Pokud respondent hodnotí svou volební účast u voleb pozitivně, má k ní pozitivní postoj. Postoj je rozdělen v rámci POJ do dvou faktorů - *instrumentálního* a *prožitkového*. Instrumentální hodnocení psychologického objektu je například hodnocení účasti u voleb z hlediska jeho přínosu. Tedy zda je účast u voleb například užitečná, hodnotná, důležitá nebo výhodná. Prožitkový faktor hodnotí psychologický objekt z hlediska očekávaného zážitku během činnosti. V našem případě tedy, zda je účast u voleb příjemná, uspokojivá, zábavná či vzrušující. Postoj vůči objektu bývá nejčastěji měřen pomocí sémantického diferenciálu, ve kterém je zkoumané chování hodnoceno pomocí protikladných dvojic adjektiv.

Schéma 1. Přístup odůvodněného jednání [podle Fishbein, Ajzen 2010, šedá část není součástí klasického POJ]

Scheme 1. Reasoned action approach [according Fishbein, Ajzen 2010, grey sections are not included in classic RAA]

Druhým konceptem POJ, který je přímým prediktorem intence, je vnímaná norma. Předpokládá se, že pokud jednotlivec cítí tlak svého sociálního okolí, bude mít větší tendenci zkoumané chování vykonat. Při rozšíření teorie na *integrační model* začali autoři rozlišovat mezi deskriptivními a injunktivními normami. Injunktivní normy jsou ty, které jsou vnímány blízkým okolím jako žádoucí. Deskriptivní normy vypovídají o reálném chování blízkých. Toto rozdělení zdůrazňuje fakt, že ačkoliv nějaké chování může být vnímáno jako velmi žádoucí, nemusí být reálně vůbec vykonáváno a naopak. Normy mohou být měřeny jednoduchým souhlasem s výrokem. Pro měření injunktivní normy je tak možné například dotazovat výrok: „Většina mých blízkých si myslí, že by se v těchto volbách mělo volit.“ Pro deskriptivní normu pak například: „Většina mých blízkých v těchto volbách bude volit.“

Třetím faktorem ovlivňujícím intenci jednání je vnímaná behaviorální kontrola. Tento faktor byl přidán při přechodu od *teorie odůvodněného jednání* k *teorii plánovaného chování*. Zahrnutí behaviorální kontroly zohledňuje fakt, že ne každé jednání je vždy pod plnou kontrolou a i když je chování z hlediska jedince i společnosti žádoucí, tak ho jedinec nemusí vykonat, protože se domnívá, že je mimo jeho kapacitu. V tomto ohledu je podstatné, že není důležité, zda se jedná o reálné omezení nebo pouze domnělé. Pokud člověk chápe omezení jako reálné, tak je reálné i ve svých důsledcích, protože k jednání nedojde. Vnímaná behaviorální kontrola je jediným ze tří faktorů, který dle klasického POJ kromě přímého ovlivnění intence může mít i moderující efekt na vztah mezi intencí a chováním. Jedinci, kteří mají stejně velkou intenci jít k volbám, mohou vnímat svá omezení rozdílně, a to může mít za důsledek snížení pravděpodobnosti chování u těch, kteří mají pocit, že mají své jednání méně pod kontrolou.

Při podrobnějším zkoumání vnímané kontroly došli autoři k závěru, že lze rozdělit vnímanou behaviorální kontrolu do dvou dimenzí, kterými jsou *autonomie* a *kapacita*. Autonomie vyjadřuje, do jaké míry má člověk kontrolu nad svým chováním. Kapacitu autoři definují jako přesvědčení, že je člověk chování schopen vykonat. V případě volební účasti může být položka měřící koncept autonomie například souhlas s výrokem: „Záleží jen na mém vlastním rozhodnutí, zda budu, či nebudu v těchto volbách volit.“ A koncept kapacity může být měřený například souhlasem s výrokem: „Pokud se tak rozhodnu, nebude pro mne problém v těchto volbách volit.“

Kromě vnímané behaviorální kontroly ovlivňuje jednání samozřejmě i skutečná kontrola. Přestože jedinec nevnímá svá omezení a má relativně silný záměr provést zkoumané chování, nemusí se mu podařit jednání uskutečnit. V našem případě se může jednat například o nečekané onemocnění, zapomenutí data voleb nebo selhání dopravy do volební místnosti. Skutečná kontrola tak moderuje vztah mezi záměrem a výsledným chováním. Skutečnou kontrolu je ovšem v podstatě nemožné měřit prostřednictvím dotazování před volbami, protože ze samotné její definice nemusí být reflektována dotazovaným respondentem.

Důležitost tří popsaných faktorů se při formování záměru liší u různých chování a různých populací. Nelze tedy například říci, že postoj k chování má vždy větší důležitost než vnímané normy. Je proto nutné v rámci obecného rámce POJ zkoumat konkrétní chování a jeho prediktory a teprve na tomto základě dělat závěry o roli jednotlivých prediktorů. Výzkum ohledně volební účasti pomocí POJ je ovšem poměrně vzácný [Netemeyer, Burton 1990]. Ukazuje se

v něm, že relativně největší vliv má na volební účast vnímaná behaviorální kontrola a naopak vliv sociálních norem je v případě volební účasti velmi slabý [ibid.]. Empirických studií ovšem nebylo provedeno dostatečné množství na to, aby bylo možné vyvozovat obecné závěry o vztahu faktorů a záměru volební účasti.

Všechny tři popsané faktory – postoj k chování, vnímaná norma a vnímaná behaviorální kontrola – jsou podle POJ konstruovány na základě sady přesvědčení týkajících se daného faktoru. Přesvědčení jsou dle POJ definována jako subjektivní pravděpodobnosti [Fishbein, Ajzen, 2010: 221]. Například přesvědčení o postoji vůči chování může být, že u voleb potkám lidi ze sousedství. Každé přesvědčení se podle POJ měří pomocí dvou položek, které se mezi sebou násobí. U přesvědčení ohledně postoje vůči chování to je síla daného přesvědčení a jeho valence. V našem případě by tak bylo měřeno dvěma výroky. Síla přesvědčení by byla měřena výrokem „u voleb potkám lidi ze sousedství.“ Valence by pak mohla být měřena výrokem „potkat u voleb lidi ze sousedství je příjemné“, protože ne pro každého musí být setkání se svými sousedy pozitivní zážitek. Jak přesně jsou konstruovány sady přesvědčení podle POJ, přesahuje ovšem možnosti tohoto článku. Pro podrobnosti dotazování přesvědčení pomocí POJ lze odkázat například na Fishbein a Ajzen [2010]. Pro naše další zkoumání je důležité zejména to, že každý z faktorů je určen sadou konkrétních přesvědčení. V případě předvolebních průzkumů jsou tato přesvědčení dotazována pomocí jednoduchých otázek, u kterých se předpokládá lineární vztah s volební účastí.

Jak je naznačeno ve schématu 1 přerušovanými šipkami, přesvědčení jsou ovlivňována řadou proměnných rozdělených do sociálního, individuálního a informačního faktoru, které leží v pozadí formování záměru chování. Jak faktory v pozadí ovlivňují konkrétní přesvědčení, záleží na zkoumaném chování, zkoumané populaci i konkrétní situaci. Obecně je možné říci, že vznik přesvědčení lze rozdělit do tří typů – zkušenostní, informační a sylogistické. Jedinec má buď přímou zkušenost ohledně chování, získal ji zprostředkovaně, nebo ji vytvořil na základě úvah a jiných přesvědčení. Zkušenostní přesvědčení může formovat zejména sociální faktor na pozadí, protože staví jednotlivce do konkrétních životních situací, ze kterých čerpá své zkušenosti. Pokud vezmeme extrémní příklad, tak lidé různých ras mohou mít velmi odlišnou zkušenost s užitečností i příjemností účasti u voleb. Informační přesvědčení jsou získávána pomocí komunikace s dalšími sociálními aktéry, ať se jedná o jednotlivce nebo média. Není proto překvapivé, že informační přesvědčení jsou nejvíce ovlivňována informačním faktorem na pozadí. Tedy tím, jaká média konzumujeme a jaké informace máme k dispozici. Poslední kategorií jsou sylogistická přesvědčení, která si je možné vytvořit na základě logických úvah a dalších přesvědčení. U těchto přesvědčení mohou hrát významnou roli proměnné z individuálního faktoru na pozadí, jako jsou obecné postoje či osobnost. Toto rozdělení přesvědčení a faktorů v pozadí je značně schematizující, ale ve své jednoduchosti přináší dobrý vhled do problematiky tvorby jednotlivých přesvědčení.

Doposud jsme představili POJ v jeho klasické formě. POJ je ovšem opakovaně kritizován jako celek [Sniehotta et al. 2014, odpověď na kritiku Ajzen 2015] a jsou také nabízeny jeho rozšíření v dílčích bodech [Conner, Armitage 1998; Gorsuch, Ortberg 1983; Perugini, Bagozzi 2001]

Na dvě možná rozšíření pomocí tzv. anticipovaného afektu a minulého chování se proto nyní podíváme podrobněji.

Podle části kritiků čím dál větší množství poznatků ukazuje, že část motivace k chování není přístupná vědomé reflexi a POJ ji tudíž nepostihuje [Conner, Armitage 1998; Hagger et al. 2018]. Jedním z opakovaně navrhovaných rozšíření POJ, které je blízké postoji vůči chování, je měření anticipovaného afektu [Conner, Armitage 1998; Perugini, Bagozzi 2001]. Tedy otázky, jak respondent předpokládá, že se bude cítit při vykonání daného chování. Anticipovaný afekt bývá často měřen pomocí anticipované lítosti [Sandberg, Conner 2008]. V případě volební účasti by ho bylo možné měřit například výrokem „Mrzelo by mě, pokud bych nešel k volbám.“ Autoři POJ toto rozšíření teorie ovšem odmítají s tím, že anticipovaný afekt je v podstatě součástí prožitkového postoje vůči chování a není zapotřebí jej zařazovat do teorie jako samostatný koncept. S tímto argumentem lze souhlasit. Pokud ovšem předpokládáme, že respondent dokáže realisticky vyhodnotit, jaký afekt bude na základě chování mít, můžeme tak částečně aproximovat i nevědomý vliv afektu bezprostředně před chováním. V položce tak může být měřen postoj vůči chování, jak předpokládá POJ, a částečně i budoucí nevědomý afekt. Můžeme proto předpokládat, že prožitkový postoj bude vysvětlovat i část variance chování nad rámec intence, což naznačuje i studie v jiné tematické oblasti [Hagger et al. 2018]. V rámci textu proto s anticipovaným afektem nepracujeme jako se samostatnou proměnnou, ale předpokládáme, že prožitkový postoj může mít částečně přímý vliv na chování. V obrázku č. 1 je tento vztah zobrazen šedivou přerušovanou šipkou.

Terčem kritiky se opakovaně také stává role minulého chování v rámci POJ [Conner, Armitage 1998; Hagger et al. 2018; Ouellette, Wood 1998]. Minulé chování totiž v empirických studiích významně vylepšuje vysvětlenou varianci chování nad rámec samotného záměru [Conner, Armitage 1998; Hagger et al. 2018]. Role zvyku je vnímána dalšími teoretiky natolik výrazně, že byl dokonce zařazen jako jeden ze samostatných prediktorů chování v integračním modelu chování [Fishbein, Ajzen 2010: 18–19]. Autoři POJ ovšem roli zvyku a minulého chování odstranili z přímých prediktorů a zařadili je mezi proměnné na pozadí formování jednotlivých přesvědčení. Argumentují tím, že minulé chování nevysvětluje, proč k chování dochází nyní – to, že se člověk chová stejně jako v minulosti, není podle autorů dostačujícím vysvětlením. Navíc odkazují na studie, které říkají, že prediktivní síla intence se snižuje u chování, která jsou více habituální a role zvyku tak není prokázána [Fishbein, Ajzen 2010: 286].

Minulé chování je tedy v rámci POJ zařazeno až do samotného pozadí. Jak již ovšem bylo řečeno, empiricky má v řadě studií svůj nepopiratelný přínos pro vysvětlenou varianci a teoretické zdůvodnění pomocí konceptu zvyku má své jasné ospravedlnění. Minulé chování navíc bývá velmi často využíváno jako prediktor volební účasti v předvolebních výzkumech a bude proto užitečné s ním nadále pracovat. Ve schématu POJ je tudíž minulé chování zařazeno nad rámec teorie a je proto také zobrazeno šedivě.

V této části článku jsme představili obecně přístup odůvodněného jednání. Jakožto desítky let rozvíjenou teorii, na jejímž základě bylo provedeno více než tisíc empirických studií, a která je zajímavým teoretickým podkladem pro konstruování metod určování volební účasti

v předvolebních průzkumech. Výzkumníci zkoumající predikci volební účasti pro předvolební výzkumy ovšem volí obvykle čistě empirické analýzy bez hlubšího teoretického zakotvení. V následující části proto představíme podrobněji používané prediktory volební účasti v předvolebních průzkumech a zasadíme je právě do kontextu POJ.

Používané prediktory volební účasti z pohledu POJ

Určování pravděpodobných voličů v předvolebních průzkumech je zejména doménou agentur pro výzkum veřejného mínění. Přesné postupy agentur zůstávají v zahraničí často neveřejné, protože je jejich autoři považují za know-how svých firem. V České republice je situace transparentnější. Agentury CVVM a KANTAR uvádějí přesný postup určení volební účasti a agentury Median a STEM alespoň proměnné, které pro určení účasti používají. CVVM, KANTAR a STEM používají pouze otázku na záměr volební účasti, agentura Median kombinuje intenci ještě s minulou volební účastí.

V této studii se ovšem zaměřujeme na používané prediktory v odborných studiích, které navrhují a vyhodnocují nástroje pro určování volební účasti. Byla proto provedena rešerše odborných článků věnujících se určování volební účasti. V odborných databázích byly vyhledány články na základě klíčových slov „likely voter model“, „likely voter“, „probable electorate“, „vote self-prediction“ a „measuring voter turnout“. Dále byly projity všechny citované a citující články všech relevantních studií určených na základě klíčových slov. Do přehledu jsou zařazeny pouze studie uvádějící konkrétní proměnné, které zkoumaný způsob určení volební účasti používá a které jsou konstruovány na datech sbíraných před volbami s následující povolební vlnou. Nejsou tedy využity texty, které své analýzy zakládají pouze na povolebních průzkumech. Zároveň nejsou zařazovány analýzy volební účasti dělané pouze na základě jedné proměnné [např. Rogers, Aida 2014]. V některých případech je testováno více modelů určení účasti. V takovém případě vybíráme ten model, který je studií označen jako nejlepší. Při vyhodnocování kvality modelu se zaměřujeme na její individuální rovinu. Tedy s jakou přesností se daří předpovědět účast konkrétních respondentů v datovém souboru.

Výsledky rešerše jsou zobrazeny v tabulce 1. V tabulce jsou v řádcích uvedeny jednotlivé proměnné, které jsou pro určení volební účasti používány a jsou zařazeny pod jednotlivé koncepty POJ. Vzhledem k tomu, že studie zkoumající metody určení volební účasti nebyly vytvářeny s ohledem na POJ, není zařazení některých proměnných pod konkrétní koncepty vždy zcela jednoznačné. Položky byly proto zařazovány pod koncepty, které jsou jim z hlediska teorie nejbližší a zároveň se přihlíželo i k míře obecnosti, kdy obecnější proměnné byly řazeny do vzdálenějších vrstev POJ.

Jak je již na první pohled patrné řada konceptů POJ není v rámci určování volební účasti vůbec používána a naopak jiné prediktory bývají používány velmi často. V následujících kapitolách projdeme postupně všechny používané koncepty POJ a zhodnotíme je podrobněji z hlediska jejich role při určování volební účasti.

Záměr a jeho síla

Intence k jednání je z hlediska přístupu odůvodněného jednání nejbližším prediktorem chování. A to zejména v případě, že chování není kladena žádná vážnější překážka, která by některým jednotlivcům omezovala kontrolu [Ajzen 1991: 186]. Zároveň otázka na záměr volební účasti je natolik intuitivní přístup k predikci volební účasti, že bývá využívána pro predikci v naprosté většině předvolebních výzkumů. V Crespiho přehledové publikaci zkoumající metodologii 430 předvolebních výzkumů používalo záměr volební účasti 94 % výzkumů používajících nějakou metodu určující volební účast [Crespi 1988: 79]. Ze studií prezentovaných v tabulce 1 používá intenci k volební účasti deset z jedenácti studií. Jedinou výjimkou je studie autorů Traugott a Tucker [1984], kteří sestavují škálu volební účasti jen z proměnných registrace voliče, deklarované minulé volební účasti a zájmu o kampaň. Proč nepoužívají záměr volby jako prediktor, není ze studie jasné. Zcela specifickou variantou předvolebního výzkumu pak je sloučení otázky na volební účast a volbu konkrétního kandidáta do jedné otázky [Hoek, Gendall 1993]. Ani jeden z těchto přístupů ovšem není běžně využíván.

Z hlediska úspěšnosti predikce je intence opakovaně považována za nejlepší prediktor volební účasti [Bolstein 1991; Dimock et al. 2001; Freedman, Goldstein 1996; Murray et al. 2009; Perry 1979; Rentsch et al. 2019]. Obvykle pomocí samotné otázky na intenci je správně určeno 70-80 % voličů. Chyba této predikce je způsobena zejména respondenty, kteří deklarují záměr k volbám dorazit, ale ve skutečnosti neprijdou (tzv. flake-out). Volební účast tak bývá ve výzkumu obvykle nadreprezentována [Crespi, 1988: 83], a to zejména z důvodů sociální desirability, špatného odhadu budoucího jednání a omezené kontroly nad jednáním. Opačný fenomén, kdy voliči deklarují volební neúčast a nakonec se voleb zúčastní (tzv. flake-in) je pozorován jen výjimečně [Rogers, Aida 2014]. Z tohoto hlediska dává tedy smysl zařazovat zejména další proměnné, které odhalí voliče, kteří účast deklarují, ale nakonec není uskutečněna.

Samotný záměr může být rozšířen o měření své síly. Předpokládá se, že silnější záměr vede pravděpodobněji i k danému chování [Fishbein, Ajzen 2010: 40]. Síla záměru bývá měřena

v předvolebních průzkumech opět subjektivně formulovanou otázkou. Například otázkou na míru pravděpodobnosti účasti po samotné otázce na intenci [Dimock et al. 2001; Keeter, Igiel-nik 2016; Perry 1979]. V takovém případě je intence měřena pouze na dvoubodové škále ano/ne a síla záměru měřena na desetibodové škále, která je položena jen lidem, kteří v první otázce odpověděli kladně. Často ovšem bývají záměr a jeho síla kombinovány do jedné otázky, kdy svůj záměr i sílu vyjadřují respondenti na jedné škále.

Kromě subjektivní výpovědi lze míru síly záměru odhadnout i objektivnějšími způsoby a to pomocí paradat. Paradata jsou data vznikající během procesu dotazování jako vedlejší produkt. Je to například rychlost dopovědi na otázku, řečové charakteristiky respondenta či hodnocení dotazování respondenta tazatelem [Kreuter 2013]. Autoři POJ předpokládají, že silnou intenci respondent formuluje rychleji než tu méně silnou [Ajzen 1991: 40]. Toho lze využít k měření latence odpovědi na otázku a předpokládat, že rychlejší odpověď znamená i větší jistotu budoucího chování. Zatím provedený výzkum tuto hypotézu skutečně potvrzuje [Bassili 1995; Rogers et al. 2016]. Její otestování v síle predikce oproti jiným proměnným nebylo ale dosud provedeno.

Celkově lze říci, že záměr volební účasti by měl být součástí v podstatě každé metriky volební účasti. Je vhodné změřit i sílu samotného záměru a to buď přímo v rámci otázky na záměr, nebo samostatnou otázkou. Vyhodnocení síly záměru pomocí paradat je slibný směr dalšího zkoumání, který ovšem vyžaduje další empirické testy.

Postoj k chování a přesvědčení o chování

Z hlediska POJ je intence k jednání přímo ovlivněna postojem k chování, vnímanou společenskou normou a vnímanou behaviorální kontrolou. Jak je ovšem patrné z tabulky 1, ani jeden z těchto konceptů není bezprostředně zařazován do nástrojů na určování volební účasti. V tomto bodě tedy POJ odhaluje jisté slepé místo klasických způsobů určování volební účasti v předvolebních výzkumech.

Proč nejsou tyto koncepty při predikci volební účasti využívány? Sami autoři POJ poznamenávají, že výzkumníci specializující se na konkrétní domény se obvykle zaměřují na faktory v pozadí než na proměnné blíže samotné intenci, protože zdůrazňují specifika své oblasti a nesnaží se o vývoj obecného teoretického přístupu k chování [Fishbein, Ajzen 2010: 2]. Navíc některé z těchto konceptů nejsou pro otázku volební účasti příliš přirozené. Například hodnocení přímého postoje k volební účasti u konkrétních voleb není úplně obvyklým způsobem, jak nad účastí přemýšlet. Častěji rozkládáme účast u voleb zaprvé do postoje k důležitosti volební účasti obecně a za druhé k důležitosti volby kandidáta či strany u konkrétních voleb. Nabízelo by se proto zeptat na souhlas s výroky „je důležité obecně chodit k volbám“ a „je důležité, kdo tyto volby vyhraje.“ Z hlediska POJ jsou to ovšem přesvědčení, které teprve formují výsledný postoj. Otázky na instrumentální a prožitkový postoj vůči volební účasti by byly například:

„Volit v těchto volbách je důležité.“ (instrumentální postoj)

„Když budu volit v těchto volbách, budu z toho mít dobrý pocit.“ (prožitkový postoj)

Zejména prožitkový postoj je poměrně překvapivý způsob, jak dotazovat volební účast. Může se zdát, že ptát se na pocit z volební účasti postrádá smysl. Lidé k volbám nechodí proto, aby se cítili dobře. Z mnoha empirických studií založených na POJ ovšem vyplývá, že prožitkový postoj chování obecně ovlivňuje [Hagger et al. 2018]. Ačkoliv se tedy může zdát, že dotazovat pocit z účasti u voleb je nesmyslné, teoreticky se jedná o zcela odůvodněný postup a pouze empirický test může prokázat, do jaké míry prožitkový postoj s volební účastí souvisí.

Postoj k chování tedy není dotazován v rámci určování volební účasti v podstatě vůbec a i přesvědčení o chování jsou dotazována jen velmi výjimečně. Pouze Freeman [1953] dotazuje důležitost výhry subjektu pro respondenta a Bassili [1995] zařazuje do svého modelu míru preference strany a jejího leadera, které lze považovat za přesvědčení o účasti u konkrétních voleb. Přesvědčení o obecné důležitosti voleb nejsou dotazována vůbec. Postoj k chování a přesvědčení o chování jsou proto výraznou oblastí, ve které je možné metodologii určení volební účasti rozvíjet.

Vnímaná behaviorální kontrola a přesvědčení o kontrole

Druhým přímým prediktorem intence je vnímaná behaviorální kontrola. POJ dělí behaviorální kontrolu na faktor kapacity a autonomie. Rozlišení mezi těmito dvěma faktory je ovšem značně obtížné a množství položek, kterými lze kontrolu měřit, měří obě tyto dimenze [Fishbein, Ajzen 2010: 167]. Položky podle POJ měřící každou dimenzi behaviorální kontroly zvláště mohou být například:

„Pokud se tak rozhodnu, nebude pro mne problém v těchto volbách volit.“ (kapacita)

„Záleží jen na mém vlastním rozhodnutí, zda budu, či nebudu v těchto volbách volit.“ (autonomie)

V takové ani žádné jiné variantě ovšem není behaviorální kontrola v předvolebních výzkumech dotazována a je zde tedy potenciál pro rozšíření způsobů určení volební účasti. Některé otázky, které jsou používány pro určení volební účasti, je ovšem možné zařadit mezi otázky týkající se přesvědčení o behaviorální kontrole. Zjednodušeně můžeme překážky omezující kontrolu a přesvědčení o nich rozdělit na vnější a vnitřní.

Vnější překážky omezující volební účast jsou relativně malé. Je to například zhoršené počasí [Gomez et al. 2007], problém s dopravou do volební místnosti, nemoc nebo další nepředvídatelné okolnosti [Ajzen 1991: 188]. Až na některé výjimky, jako je vzdálenost volební místnosti [Gimpel, Schuknecht 2003] či zdravotní postižení [Schur et al. 2002], jsou omezení nad kontrolou volebního chování respondentem dopředu těžko odhadnutelné a na vnímanou behaviorální kontrolu tak nemají vliv. Otázky zkoumající přesvědčení o vnějších omezeních nebývají proto celkem logicky využívány.

Omezením, které stojí na pomezí vnějších a vnitřních omezení a v některých státech může výrazně komplikovat volební účast, je registrace voliče. Zaregistrovat se může být

administrativně náročný proces zejména pro voliče z nižších sociálních vrstev [Fishbein, Ajzen 2010: 6]. Neregistrovaný volič tak má omezenou kontrolu svého chování. Otázka, zda je respondent registrovaným voličem, je velmi často používaným prediktorem volební účasti [Crespi 1988: 69–73; Freeman 1953: 290; Perry 1979]. Dotaz obvykle slouží jako filtrovací otázka - respondent je automaticky považován za nevoliče, pokud na ní odpoví záporně [Gallup n.d.]. Tento přístup může být problematický ve chvíli, kdy je v některých státech umožněna registrace v průběhu kampaně nebo dokonce v den voleb. V takovém případě může automatické vyřazení respondentů, kteří nejsou registrováni, způsobit zkreslení výsledku [Crespi 1988: 70]. V novějších přístupech tak je registrace zařazena mezi další proměnné, které pouze ovlivňují pravděpodobnost volební účasti [Rentsch et al. 2019].

Kromě vnějších omezení je jedinec omezen i vnitřně svými dovednostmi a znalostmi, které mu umožňují volební účast. Jedná se zprvu o znalosti o samotném procesu voleb, jako je jejich datum či místo volební místnosti [Crespi 1988: 87]. Právě otázka na znalost místa volební místnosti bývá relativně často v předvolebních výzkumech využívána [Dimock et al. 2001; Kohut 1981; Perry 1979]. Zadruhé se jedná o znalosti, které umožňují samotný výběr kandidujícího subjektu, jako je například znalost jmen kandidátů [Crespi 1988: 87]. Ačkoliv je tato proměnná v některých komerčních výzkumech využívána, v odborných studiích nebyla nikdy využita. Častěji bývá dotazován obecný zájem o politiku či kampaň, který ovšem svou obecností spíše spadá do informačního faktoru v pozadí v rámci schématu POJ.

Celkově řečeno, ačkoliv je behaviorální kontrola výraznou částí POJ, je používána pro určení volební účasti jen velmi málo. A to navzdory tomu, že je jediným standardním prediktorem, který může ovlivňovat přímo chování nad rámec intence a její výrazný vliv na intenci k volební účasti je dokonce potvrzen empiricky [Netemeyer, Burton 1990]. Jedinou proměnnou, která je často využívána, je registrace voliče. Ta je ovšem v řadě států včetně České republiky automatická pro každého občana a její dotazování tak postrádá smysl. V behaviorální kontrole se tedy skrývá jasný prostor pro rozšíření nástrojů určujících pravděpodobnost volební účasti.

Vnímaná norma a přesvědčení o normě

Třetím a posledním přímým prediktorem intence je vnímaná norma. Vliv sociálního okolí na volební účast není jen teoreticky předpokládán v rámci POJ, ale potvrzují ho i výzkumy volebního chování prováděné po volbách. Například účast partnera u voleb zvyšuje pravděpodobnost, že k volbám dorazí i respondent [Hobbs et al. 2014; Wolfinger, Wolfinger 2008]. Je také pozorován vliv primární rodiny a dalšího sociálního okolí na účast u voleb u mladých lidí [Bhatti, Hansen 2012].

Naopak ovšem při přímém testování volební účasti pomocí POJ hraje vliv sociálního okolí jen velmi malou roli oproti ostatním prediktorům intence [Netemeyer, Burton 1990]. Výsledky tedy naznačují, že ačkoliv sociální okolí souvisí s chováním, vliv při kontrole dalších proměnných

není velký. Nicméně vliv sociálních norem by si v tomto ohledu zasloužil z hlediska určování volební účasti podrobnější zkoumání.

Překvapivě vliv sociálního okolí není v odborných studiích ani ve výzkumech agentur na základě dostupných informací využíván. A to ani přímým dotazem na injunktivní nebo deskriptivní normy nebo dotazem na konkrétní přesvědčení. Opět se tedy nabízí prostor pro empirické testování těchto položek.

Sociální faktor

V POJ jsou sociodemografické proměnné vnímány jako jeden z faktorů působících na pozadí. Jejich variance je tak na první pohled vysvětlena již samotnou intencí a neposkytuje proto z hlediska predikce žádnou novou přidanou hodnotu. Některé způsoby určení volební účasti [Freedman, Goldstein 1996; Petrocik 1991; Rentsch et al. 2019] i přesto sociodemografické proměnné zařazují. Mohou proto mít teoretické odůvodnění nevycházející přímo z POJ.

Zprvce za zahrnutím sociodemografických proměnných může být předpoklad teorií souhrnně označitelných jako teorie socioekonomického statusu a zdrojů [Linek 2013: 38–41]. Tyto teorie zdůrazňují, že jedinci se účastní voleb díky zdrojům (čas, politické znalosti apod.), které jim umožňují účast u voleb. Z hlediska POJ tak jde o zvýšení kontroly nad zamýšleným jednáním. Vzhledem k tomu, že behaviorální kontrola může mít dle POJ vliv na chování nad rámec intence, dává smysl, že některé sociodemografické proměnné vysvětlují část variance chování. A to zejména pokud není do modelu zařazeno podrobnější měření behaviorální kontroly, k čemuž, jak jsme dříve ukázali, příliš nedochází.

Druhým teoretickým důvodem zařazení věku či vzdělání je koncept sebekontroly. Starší a vzdělanější voliči dávají spolehlivější odpovědi, zda k volbám dorazí či nikoliv [Achen, Blais 2016]. Kromě sebekontroly to může být způsobeno i větší zkušeností s volbami a tedy i schopností lépe odhadnout své budoucí chování [Ajzen 1991: 204]. V takovém případě lze přikládat větší důvěryhodnost odpovědím starších a vzdělanějších voličů – pokud starší volič tvrdí, že k volbám půjde, tak si můžeme být v podstatě jisti, že k volbám dorazí a naopak u mladších voličů musíme počítat s větší mírou volatility. Souvislost věku a jistoty záměru potvrzuje i empirická studie [Rentsch et al. 2019].

Empiricky vztah volební účasti a sociodemografik je potvrzen řadou studií zkoumajících volební účast na povolebních datech [Smets, van Ham 2013]. U předvolebních výzkumů je vztah sociodemografik k určování volební účasti nejasný. Murray et al. [2009] dochází k závěru, že přidaná vysvětlená variance při určení účasti je jen velmi malá. Naopak Rentsch et al. [2019] ukazuje, že příspěvek sociodemografik ke kvalitě určení volební účasti je značný.

Při využití sociodemografik je nutné zmínit, že je do metodologie vnesen problematický předpoklad stability volebního chování sociodemografických skupin v čase. Takový předpoklad ovšem není vždy zaručen. Příkladem mohou být guvernérské volby ve Virginii v roce 1989, kdy ženy měly výrazně vyšší volební účast, protože tématem voleb byla otázka umělého přerušování

těhotenství [Bolstein 1991]. Lze tedy předpokládat, že zahrnutí sociodemografických proměnných přispěje ke kvalitě určení volební účasti pouze v případě relativní stability volební účasti jednotlivých sociodemografických skupin.

Informační a individuální faktor

Zbývajícími dvěma faktory v pozadí ve schématu POJ je informační a individuální faktor. Informační faktor je zastoupen mezi studii zkoumajícími určení volební účasti velmi významně. Otázka měřící zájem o kampaň je použita v 8 studiích a zájem o politiku obecně je použit ve 4 studiích z 11. Někteří autoři starších volebních modelů dokonce předpokládají, že zájem o volby je ideálním celkovým prediktorem volební účasti [Crespi 1988: 86]. Zájem o kampaň či politiku může aproximovat zaprvé postoj k chování, protože lze předpokládat, že čím větší má jednotlivec zájem o kampaň, tím bude vnímat jako důležitější i volební účast. Zadruhé může zájem částečně aproximovat vyšší behaviorální kontrolu, protože s vyšším zájmem o kampaň je pravděpodobnější, že jedinec bude znát například datum voleb a zároveň bude i lépe obeznámen s tím, koho může volit. Využití informačního faktoru proto dává smysl, pokud nejsou behaviorální kontrola a postoj k chování dotazován přímo. Empirická opora pro využití informačního faktoru je středně silná. Jedná se o proměnné, které nepatří mezi nejdůležitější prediktory, ale zároveň nejsou zcela zanedbatelné [Murray et al. 2009; Rentsch et al. 2019].

Individuální faktor je oproti informačnímu používán jen velmi vzácně. Za jeho jediné použití v odborných studiích lze považovat sílu stranické identifikace [Petrocik 1991], u které má sice prediktor statisticky významný vliv, ale patří mezi ty méně významné. Proměnné z individuálního faktoru tak, zdá se, nejsou příliš zajímavým zdrojem pro tvůrce předvolebních výzkumů.

Minulé chování

Poslední často využívanou proměnnou pro určení pravděpodobných voličů je účast u minulých voleb. Z hlediska POJ není minulé chování považováno za standardní prediktor, ačkoliv v empirických testech POJ vysvětluje významnou část variance nad rámec samotné intence [Fishbein, Ajzen 2010: 285; Hagger et al. 2018]. Zároveň pro zařazení minulé volební účasti jsou i teoretické důvody stojící mimo POJ. Zaprvé lze předpokládat, že respondent, který se účastnil pravidelně minulých voleb, si vytváří zvyk volební účasti a zvyšuje se mu tak pravděpodobnost, že k volbám dorazí [Aldrich et al. 2011; Hagger et al. 2018]. Druhým důvodem je lepší odhad behaviorální kontroly [Ajzen 1991: 204; 1985, Ajzen, 1987]. Osoba, která k volbám pravidelně chodí, má větší zkušenost s tímto chováním a lépe tak odhadne, zda tentokrát k volbám dorazí či nikoliv.

Kvalita otázky na minulou volební účast je snížena zapomením respondentů a sociální desirabilitou [Durand et al. 2015]. I když subjektivní minulé volební účast trpí výraznější chybou

měření, její kombinace s deklarovanou volební účastí může být efektivní. Murray s kolegy [2009] pomocí iterativního procesu přidávání proměnných určili, že samotná deklarace intence volební účasti klasifikuje správně přibližně 77 % respondentů. Přidáním minulé volební účasti se přesnost odhadu zlepšila na 79 % a chápou ji jako jedinou další proměnnou, kterou se vyplatí do určení volební účasti zahrnout.

Kromě přímé otázky na minulé volby lze položit i obecnější otázku: jak často respondent chodí k volbám obecně nebo kolika voleb se účastnil z posledních čtyř možných voleb [Crespi, 1988, s. 84–85]. S tím samozřejmě souvisí také rozhodnutí, zda se ptát na stejný typ voleb či na volby obecně. Pokud se zeptáme na stejný typ voleb, blížíme se více budoucímu kontextu a je tak získaná odpověď pravděpodobně validnější [Fishbein, Ajzen, 2010, s. 43]. Na druhou stranu může být výhodné ptát se na volby, které proběhly relativně nedávno a tím snížit chybu měření způsobenou zapomínáním a zvýšit reliabilitu odpovědi. Empiricky ovšem nebyla tato otázka dosud testována.

Zapojení minulé volební účasti do určení současné účasti se zdá jako logická volba, která ovšem trpí stejným rizikem jako zařazení sociodemografik. Pokud je na předešlé chování kladen příliš velký důraz, může nastat situace, kdy potlačíme změny, které se v elektorátu dějí [Crespi 1988: 86]. V případě stabilnější politické situace tak není problém pomocí minulé volební účasti odhad zpřesňovat. Pokud je ovšem reálné nebezpečí, že by k volbám dorazila skupina dřívějších nevoličů, nebo naopak nedorazila jistá skupina dřívějších voličů, může být odhad volebního výsledku zkreslen.

Škála volební účasti z hlediska POJ

V předchozí části jsme postupně představili všechny využívané prediktory volební účasti v kontextu POJ. To, že tvůrci předvolebních výzkumů vycházejí zejména ze záměru jít k volbám, je z hlediska POJ správný postup. Záměr je nejbližším prediktorem chování a měl by být proto pro predikci chování využíván. I časté zařazování minulého chování má své empirické opodstatnění, i když ho autoři POJ do svého teoretického modelu nezařazují. Na druhou stranu z hlediska POJ je zcela opomenuta druhá vrstva prediktorů chování – postoj k chování, vnímaná norma a vnímaná behaviorální kontrola. Ačkoliv tyto koncepty nemají teoreticky silný přímý vliv na chování, dává smysl jejich využití, pokud chceme budovat nástroj k určování volební účasti jako potenciálně reliabilní škálu. Tedy škálu, která pomocí více položek měří jeden koncept a snižuje tak náhodnou chybu měření [viz například DeVellis 2016]. Kromě snížení chyby měření, pomocí využití více položek, přináší škála ještě výhodu v tom, že lze nastavovat přesněji různé míry volební účasti a tím experimentovat s různým nastavením výsledného volebního modelu.

Jedinou dlouhodobě využívanou a veřejně testovanou škálou je Gallup-Perry index, který je i ve třech svých variantách zařazen do tabulky 1. [Dimock et al. 2001; Keeter, Igielnik 2016; Perry 1979] Proměnné využívané v klasickém Gallup-Perry indexu jsou následující:

1. Záměr jít volit (záměr a jeho síla)
2. Pravděpodobnost volby (záměr a jeho síla)
3. Minulá volební účast (minulé chování)
4. Frekvence účasti u voleb (minulé chování)
5. Již volil v daném okrsku (minulé chování)
6. Ví, kde je volební místnost (přesvědčení o vnímané kontrole)
7. Je registrovaný volič (přesvědčení o vnímané kontrole)
8. Zájem o kampaň (informační faktor)
9. Zájem o politiku obecně (informační faktor)

V závorce za každou položkou indexu je uvedeno, do kterého konceptu z hlediska POJ spadá. Jak je patrné, tak z pohledu POJ není Gallup-Perry index příliš teoreticky dobře ukotveným nástrojem. Kromě položek měřících záměr a jeho sílu není ani jedna z položek přímým předchůdcem intence v klasickém POJ a zvyšuje se tak možnost nárůstu náhodného šumu. Minulé chování, které považujeme v rámci této studie také za přímý prediktor chování, je naopak zastoupeno hned třemi položkami a hrozí tak, že na něj bude kladen příliš velký důraz v případě nestability volební účasti mezi volbami.

Nabízí se proto navrhnout novou škálu určení volební účasti založenou přímo na POJ. Jako východisko by bylo možné použít položky, jak je používají ve své studii Netemeyer a Burton [1990]. Ti používají pro měření postoje sémantický diferencál o šesti dvojicích protikladných adjektiv hodnotících účast u voleb na sedmibodových škálách. Pro měření vnímané normy a vnímané behaviorální kontroly pak tři výroky s protikladnými póly opět na sedmibodových škálách. Autoři ovšem nerozlišují podrobněji mezi jednotlivými dimenzemi tří prediktorů intence. Například vnímanou normu měří pouze výroky zohledňující injunktivní dimenzi. Adjektiva použitá v sémantickém deiferenciálu zase měří v podstatě pouze instrumentální postoj. Jediná vnímaná behaviorální kontrola je měřena jedním výrokiem měřícím autonomii a dvěma výroky měřícími kontrolu.

Z hlediska konstrukce škály, která má stanovit celkovou pravděpodobnost účasti u voleb, by bylo vhodnější, aby byla dotazována každá dimenze jednotlivých faktorů vždy jedním výrokiem. Dosáhneme tak rovnoměrného pokrytí všech konceptů v relativně krátkém dotazovacím čase, který je pro výzkumy veřejného mínění důležitý. Kromě měření faktorů je samozřejmě vhodné zahrnout měření i samotné intence a jedné otázky na minulá chování. Na základě předchozí diskuze proto navrhuji následující znění škály:

„Dne __. __. se budou konat volby do Poslanecké sněmovny. Do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky?“ (Rozhodně nesouhlasím – spíše nesouhlasím – spíše souhlasím – rozhodně souhlasím¹)

1. „Zúčastním se těchto voleb“ (záměr a jeho síla)

¹ Používáme čtyřbodovou odpovědní škálu, která je obvyklá pro dotazování v předvolebních výzkumech. Bylo by samozřejmě možné využít i více položkové škály, které jsou typičtější pro psychologický výzkum.

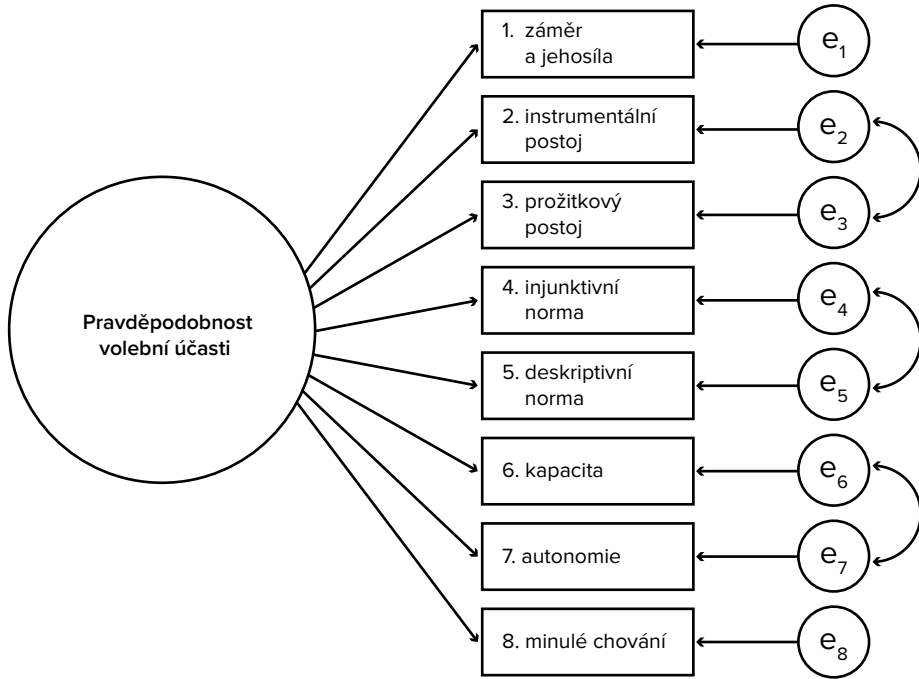
2. „Volit v těchto volbách je důležité.“ (instrumentální postoj)
3. „Když budu volit v těchto volbách, budu z toho mít dobrý pocit.“ (prožitkový postoj)
4. „Většina mých blízkých si myslí, že by se v těchto volbách mělo volit.“ (injunktivní norma)
5. „Většina mých blízkých v těchto volbách bude volit.“ (deskriptivní norma)
6. „Pokud se tak rozhodnu, nebude pro mne problém v těchto volbách volit.“ (kapacita)
7. „Záleží jen na mém vlastním rozhodnutí, zda budu, či nebudu v těchto volbách volit.“ (autonomie)
8. „Pravidelně se účastním voleb do Poslanecké sněmovny.“ (minulé chování)

Škála je chápána jako jednoduchý aditivní index, kdy každá položka přispívá stejnou vahou k výslednému skóru. Z hlediska faktorové struktury (viz schéma 2) by měly položky tvořit jeden společný faktor pravděpodobnosti volební účasti a silněji by mezi sebou měli korelovat položky 2 a 3, 4 a 5, a 6 a 7.

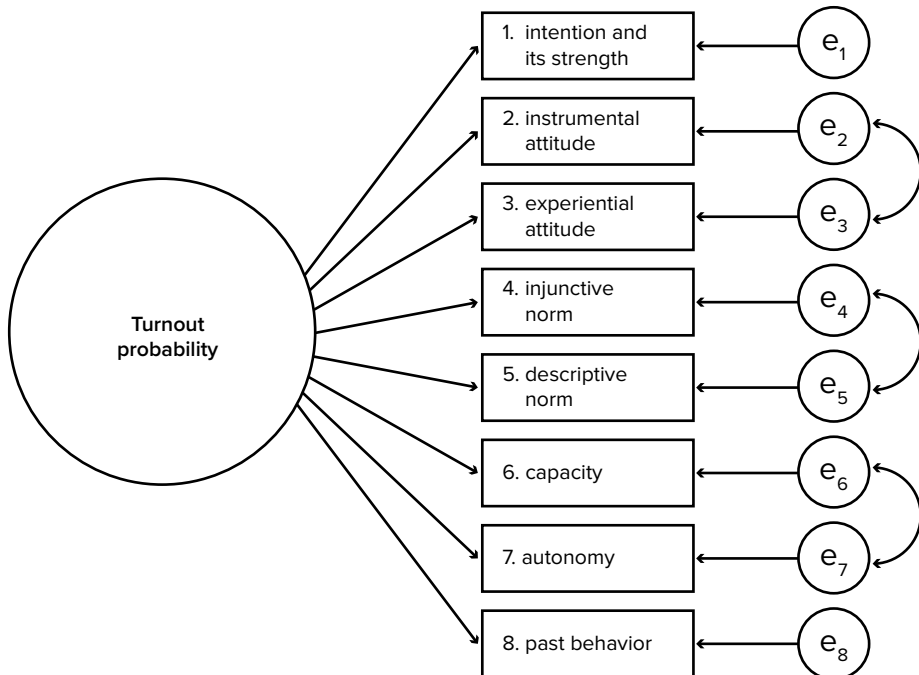
Kromě testu faktorové struktury by položky takto navržené škály bylo vhodné podrobit testování z hlediska míry souvislosti s reálným chováním. Například Netemeyer a Burton [1990] ukazují, že sociální norma je relativně slabým prediktorem intence volební účasti a lze proto odhadovat, že po dalších empirických testech škály by byly položky 4 a 5 vyloučeny. Naopak, jak je patrné ze schématu POJ, prožitkový postoj, minulé chování a behaviorální kontrola mohou vysvětlovat i část variance chování nad rámec intence. U položek 1, 3, 6, 7 a 8 proto lze předpokládat, že budou zásadní součástí škály i po empirickém ověření míry souvislosti prediktorů s chováním.

Je otázkou, zda konkrétní návrhy formulací nejlépe pokrývají prediktory z druhé vrstvy POJ specificky pro volební účast. V empirickém testování by bylo proto třeba provést nejdříve předvýzkum s cílem upřesnit formulace položek, a to zejména s ohledem na kognitivní aspekty dotazování (pro přehled viz Vinopal, 2009). Struktura konceptů navržené škály pravděpodobnosti volební účasti by nicméně měla zůstat zachována.

Schéma 2. Předpokládaná faktorová struktura navrhnuté škály.

Scheme 2. Assumed factor structure of the proposed scale

Závěr

V článku jsme zkoumali prediktory volební účasti v předvolebních výzkumech z hlediska teorie označované jako *přístup odůvodněného jednání*. Určování pravděpodobnosti účasti respondenta u voleb je značně empirickou disciplínou. Tento článek tak přináší novou perspektivu na běžně používané prediktory volební účasti a tím umožňuje odhalit některé opomíjené proměnné, které je možné pro určování volební účasti využít. Na základě tohoto zkoumání je navržena nová škála měřící pravděpodobnost volební účasti, která se kromě záměru účasti u voleb a minulého chování skládá z šesti položek, měřících tři prediktory, které podle přístupu odůvodněného jednání bezprostředně předcházejí záměr. Právě návrh konkrétních otázek je praktickým výstupem z této teoretické studie. Návrhy mohou proto sloužit jako odrazový můstek k dalším empirickým testům, které mohou díky tomuto příspěvku vycházet z teoreticky lépe ukotvené perspektivy.

L I T E R A T U R A

- Achen, C. H., A. Blais. 2016. „Intention to vote, reported vote and validated vote.“ Pp. 195-209 in J. A. Elkink, D. M. Farrell (eds). *The Act of Voting: Identities, Institutions and Locale*. London: Routledge.
- Ajzen, I. 1985. „From Intentions to Actions: A Theory of Planned Behavior.“ Pp. 11-39 in J. Kuhl, J. Beckmann (eds). *Action Control: From Cognition to Behavior*. Berlin, Heidelberg: Springer, https://doi.org/10.1007/978-3-642-69746-3_2.
- Ajzen, I. 1991. „The theory of planned behavior.“ *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50 (2): 179–211, [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T).
- Ajzen, I. 2015. „The theory of planned behaviour is alive and well, and not ready to retire: A commentary on Sniehotta, Pesseau, and Araújo-Soares.“ *Health Psychology Review* 9 (2): 131–137, <https://doi.org/10.1080/17437199.2014.883474>.
- Ajzen, I., M. Fishbein. 1980. *Understanding Attitudes and Predicting Social Behaviour*. Englewood Cliffs: Prentice Hall PTR.
- Aldrich, J. H., J. M. Montgomery, W. Wood. 2011. „Turnout as a Habit.“ *Political Behavior* 33 (4): 535–563, <https://doi.org/10.1007/s11109-010-9148-3>.
- Bassili, J. N. 1995. „Response Latency and the Accessibility of Voting Intentions: What Contributes to Accessibility and How it Affects Vote Choice.“ *Personality and Social Psychology Bulletin* 21 (7): 686–695, <https://doi.org/10.1177/0146167295217003>.
- Bhatti, Y., K. M. Hansen. 2012. „Leaving the Nest and the Social Act of Voting: Turnout among First-Time Voters.“ *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 22 (4): 380–406, <https://doi.org/10.1080/17457289.2012.721375>.

- Bolstein, R. 1991. „Predicting the Likelihood to Vote in Pre-Election Polls.“ *Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician)* 40 (3): 277-283, <https://doi.org/10.2307/2348280>.
- Conner, M., C. J. Armitage. 1998. „Extending the Theory of Planned Behavior: A Review and Avenues for Further Research.“ *Journal of Applied Social Psychology* 28 (15): 1429–1464, <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1998.tb01685.x>.
- Conner, M., N. Smith, B. McMillan. 2003. „Examining normative pressure in the theory of planned behaviour: Impact of gender and passengers on intentions to break the speed limit.“ *Current Psychology* 22 (3): 252–263, <https://doi.org/10.1007/s12144-003-1020-8>.
- Crespi, I. 1988. *Pre-Election Polling: Sources of Accuracy and Error*. New York: Russell Sage Foundation.
- DeVellis, R. F. 2016. *Scale Development: Theory and Applications*. Los Angeles: SAGE Publications, Inc.
- Dimock, M., S. Keeter, M. Schulman, C. Miller. 2001. „Screening For Likely Voters In Pre-Election Surveys.“ *Annual American Association for Public Opinion Research Conference*. Montreal, Quebec, Canada.
- Downs, D. S., H. A. Hausenblas. 2005. „The Theories of Reasoned Action and Planned Behavior Applied to Exercise: A Meta-analytic Update.“ *Journal of Physical Activity and Health* 2 (1): 76–97, <https://doi.org/10.1123/jpah.2.1.76>.
- Durand, C., M. Deslauriers, I. Valois. 2015. „Should Recall of Previous Votes Be Used to Adjust Estimates of Voting Intention?“ *Survey Methods: Insights from the Field*, Dostupné z: <http://surveyinsights.org/?p=3543>.
- Elliott, M. A., C. J. Armitage, C. J. Baughan. 2003. „Drivers' compliance with speed limits: An application of the theory of planned behavior.“ *Journal of Applied Psychology* 88 (5): 964–972, <https://doi.org/10.1037/0021-9010.88.5.964>.
- Fishbein, M., I. Ajzen. 1975. *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Addison-Wesley Publishing Company.
- Fishbein, M., I. Ajzen. 2010. *Predicting and changing behavior: The reasoned action approach*. New York: Psychology Press.
- Fishbein, M., I. Ajzen, R. Hinkle. 1980. „Predicting and understanding voting in American elections: Effects of external variables.“ Pp. 173-195 in M. Fishbein, I. Ajzen (eds.). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Freedman, P., K. Goldstein. 1996. „Building A Probable Electorate From Preelection Polls A Two-Stage Approach.“ *Public Opinion Quarterly* 60 (4): 574–587, <https://doi.org/10.1086/297774>.
- Freeman, H. F. 1953. „Note on the prediction of who votes.“ *Public Opinion Quarterly* 17 (2): 288–292, <https://doi.org/10.1086/266462>.
- Gallup. n.d. „Understanding Gallup's Likely Voter Procedures for Presidential Elections.“ [online] Gallup. [cit. 17. 2. 2017]. Dostupné z <http://www.gallup.com/poll/111268/How-Gallups-likely-voter-models-work.aspx>.

- Giles, M., E Cairns. 1995. „Blood donation and Ajzen’s theory of planned behaviour: An examination of perceived behavioural control.“ *The British Journal of Social Psychology* 34 (2): 173–188, <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1995.tb01056.x>.
- Gimpel, J. G., J. E. Schuknecht. 2003. „Political participation and the accessibility of the ballot box.“ *Political Geography* 22 (5): 471–488, [https://doi.org/10.1016/S0962-6298\(03\)00029-5](https://doi.org/10.1016/S0962-6298(03)00029-5).
- Gomez, B. T., T. G. Hansford, G. A. Krause. 2007. „The Republicans Should Pray for Rain: Weather, Turnout, and Voting in U.S. Presidential Elections.“ *The Journal of Politics* 69 (3): 649–663, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2007.00565.x>.
- Gorsuch, R. L., J. Ortberg. 1983. „Moral obligation and attitudes: Their relation to behavioral intentions.“ *Journal of Personality and Social Psychology* 44 (5): 1025–1028, <https://doi.org/10.1037/0022-3514.44.5.1025>.
- Hagger, M. S., N. L. D. Chatzisarantis, S. J. H. Biddle. 2002. „A meta-analytic review of the theories of reasoned action and planned behavior in physical activity: Predictive validity and the contribution of additional variables.“ *Journal of Sport & Exercise Psychology* 24 (1): 3–32, <https://doi.org/10.1123/jsep.24.1.3>.
- Hagger, M. S., J. Polet, T. Lintunen. 2018. „The reasoned action approach applied to health behavior: Role of past behavior and tests of some key moderators using meta-analytic structural equation modeling.“ *Social Science & Medicine* 213: 85–94, <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.07.038>.
- Hobbs, W. R., N. A. Christakis, J. H. Fowler. 2014. „Widowhood Effects in Voter Participation.“ *American Journal of Political Science* 58 (1): 1–16, <https://doi.org/10.1111/ajps.12040>.
- Hoek, J., P. J. Gendall. 1993. „A New Methods of Predicting Voting Behaviour.“ *Market Research Society Journal* 35: 1–14, <https://doi.org/10.1177/147078539303500405>.
- Hrubes, D., I. Ajzen, J. Daigle. 2001. „Predicting Hunting Intentions and Behavior: An Application of the Theory of Planned Behavior.“ *Leisure Sciences* 23 (3): 165–178, <https://doi.org/10.1080/014904001316896855>.
- Cheung, S. F., D. K.-S. Chan, Z. S.-Y Wong. 1999. „Reexamining the Theory of Planned Behavior in Understanding Wastepaper Recycling.“ *Environment and Behavior* 31 (5): 587–612, <https://doi.org/10.1177/00139169921972254>.
- Katz, D. 1941. „The Public Opinion Polls and the 1940 Election.“ *The Public Opinion Quarterly* 5 (1): 52–78, <https://doi.org/10.1086/265463>.
- Keeter, S., R. Igielnik. 2016. „Can Likely Voter Models Be Improved?“ [online] Pew Research Center [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/methods/2016/01/07/can-likely-voter-models-be-improved/>.
- Kennedy, C., M. Blumenthal, S. Clement, J. D. Clinton, C. Durand, C. Franklin, K. McGeeney, L. Miringoff, K. Olson, D. Rivers, L. Saad, G. E. Witt, C. Wlezien. 2018. „An Evaluation of the 2016 Election Polls in the United States.“ *Public Opinion Quarterly* 82 (1): 1–33, <https://doi.org/10.1093/poq/nfx047>.

- Kohut, A. 1981. „A review of the Gallup preelection survey methodology in 1980.“ *Proceedings of the Section on Survey Research Methods*. American Statistical Association.
- Kreuter, F. 2013. *Improving Surveys with Paradata*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Linek, L. 2013. *Kam se ztratili voliči?* Brno: CDK.
- Martin, E. A., M. W. Traugott, C. Kennedy. 2005. „A review and proposal for a new measure of poll accuracy.“ *Public Opinion Quarterly* 69 (3): 342–369, <https://doi.org/10.1093/poq/nfi044>.
- McEachan, R., N. Taylor, R. Harrison, R. Lawton, P. Gardner, M. Conner. 2016. „Meta-Analysis of the Reasoned Action Approach (RAA) to Understanding Health Behaviors.“ *Annals of Behavioral Medicine* 50 (4): 592–612, <https://doi.org/10.1007/s12160-016-9798-4>.
- Murray, G. R., C. Riley, A. Scime. 2009. „Pre-Election Polling: Identifying Likely Voters Using Iterative Expert Data Mining.“ *Public Opinion Quarterly* 73 (1): 159–171, <https://doi.org/10.1093/poq/nfp004>.
- Netemeyer, R. G., S. Burton. 1990. „Examining the Relationships Between Voting Behavior, Intention, Perceived Behavioral Control, and Expectation.“ *Journal of Applied Social Psychology* 20 (8): 661–680, <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1990.tb00431.x>.
- Netemeyer, R. G., S. Burton, M. Johnston. 1991. „A Comparison of Two Models for the Prediction of Volitional and Goal-Directed Behaviors: A Confirmatory Analysis Approach.“ *Social Psychology Quarterly* 54 (2): 87–100, <https://doi.org/10.2307/2786928>.
- Ouellette, J., W. Wood. 1998. „Habit and Intention in Everyday Life: The Multiple Processes by Which Past Behavior Predicts Future Behavior.“ *Psychological Bulletin* 124 (1): 54–74, <https://doi.org/10.1037/0033-2909.124.1.54>.
- Perry, P. 1979. „Certain Problems in Election Survey Methodology.“ *The Public Opinion Quarterly* 43 (3): 312–325, <https://doi.org/10.1086/268524>.
- Perugini, M., R. P. Bagozzi. 2001. „The role of desires and anticipated emotions in goal-directed behaviours: Broadening and deepening the theory of planned behaviour.“ *The British Journal of Social Psychology*, 40 (1): 79–98, <https://doi.org/10.1348/014466601164704>.
- Petrocik, J. R. 1991. „An algorithm for estimating turnout as a guide to predicting elections.“ *The Public Opinion Quarterly* 55 (4): 643–647, <https://doi.org/10.1086/269286>.
- Rentsch, A., B. F. Schaffner, J. H. Gross. 2019. „The Elusive Likely Voter Improving Electoral Predictions With More Informed Vote-Propensity Models.“ *Public Opinion Quarterly* 83 (4): 782–804, <https://doi.org/10.1093/poq/nfz052>.
- Rogers, T., M. Aida. 2014. „Vote self-prediction hardly predicts who will vote, and is (misleadingly) unbiased.“ *American Politics Research*, 42 (3): 503–528, <https://doi.org/10.1177/1532673X13496453>.

- Rogers, T., L. ten Brinke, D. R. Carney. 2016. „Unacquainted callers can predict which citizens will vote over and above citizens' stated self-predictions.“ *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 113 (23): 6449–6453, <https://doi.org/10.1073/pnas.1525688113>.
- Sandberg, T., M. Conner. 2008. „Anticipated regret as an additional predictor in the theory of planned behaviour: A meta-analysis.“ *The British Journal of Social Psychology* 47 (4): 589–606, <https://doi.org/10.1348/014466607X258704>.
- Schur, L., T. Shields, D. Kruse, K. Schriener. 2002. „Enabling Democracy: Disability and Voter Turnout.“ *Political Research Quarterly* 55 (1): 167–190, <https://doi.org/10.1177/106591290205500107>.
- Smets, K., C. van Ham. 2013. „The embarrassment of riches? A meta-analysis of individual-level research on voter turnout.“ *Electoral Studies* 32 (2): 344–359, <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2012.12.006>.
- Sniehotta, F. F., J. Pesseau, V. Araújo-Soares. 2014. „Time to retire the theory of planned behaviour.“ *Health Psychology Review* 8 (1): 1–7, <https://doi.org/10.1080/17437199.2013.869710>.
- Sturgis, P., J. Kuha, N. Baker, M. Callegaro, S. Fisher, J. Green, W. Jennings, B. E. Lauderdale, P. Smith. 2017. „An assessment of the causes of the errors in the 2015 UK general election opinion polls.“ *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)* 181 (3): 757–781, <https://doi.org/10.1111/rssa.12329>.
- Traugott, M. W., C. Tucker. 1984. „Strategies for Predicting Whether a Citizen Will Vote and Estimation of Electoral Outcomes.“ *The Public Opinion Quarterly* 48 (1): 330–343, <https://doi.org/10.1093/poq/48.1B.330>.
- Vinopal, J. „Situace standardizovaného dotazování z hlediska kognitivních přístupů.“ *Sociologický časopis* 45 (2): 397–420, <https://doi.org/10.13060/00380288.2009.45.2.09>.
- Wolfinger, N. H., R. E. Wolfinger. 2008. „Family Structure and Voter Turnout.“ *Social Forces* 86 (4): 1513–1528, <https://doi.org/10.1353/sof.0.0031>.

○ A U T O R O V I

Matouš Pilnáček je odborným pracovníkem Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., a pracuje v oddělení Centrum pro výzkum veřejného mínění. Zároveň studuje doktorský program sociologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Mezi jeho výzkumné zájmy patří problematika volebních modelů, metodologie výběrových šetření, testování nástrojů dotazování, síťová analýza postojů a propojování různých zdrojů dat.